

ДО ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ВНУТРІШНЬОГО ПРОСТОРУ КІНОТЕАТРІВ
60–80-х рр. ХХ ст.

У статті досліджені прийоми та засоби внутрішнього облаштування глядацького зали кіно-театрів 60–80-х рр. ХХ ст.

Ключові слова: кінотеатр, глядацький зал, сцена.

Сьогодні існує тенденція активного розвитку будівництва сучасних кінотеатрів на теренах пострадянського простору, що зумовлено розвитком кіноіндустрії в цілому. У закордонній практиці можна побачити використання новітніх технологій у дизайні середовища, які дають можливість створювати різноманітні художні образи сучасної видовищної будівлі з урахуванням усіх вимог. У свою чергу, в українській практиці побудови видовищних споруд, зокрема кінотеатрів, існує низка нормативних актів і встановлених вимог, які мали б забезпечити контроль за належним технічним рівнем та якістю будівлі, “на основі впровадження досягнень науки, техніки і передового досвіду в практику проектування і будівництва, виробництва будівельних конструкцій, виробів та матеріалів” [3]. Але нині немає таких наукових праць, які б не тільки розглянули сучасний світовий доробок (стосовно видовищних споруд) на предмет акустичних, технічних і функціональних норм, але й сформулювали спектр засад, які застосовуються в рішенні формування інтер’єрів сучасних кінотеатрів, задля досягнення цілісного візуального й естетичного сприйняття простору.

На основі вивчення фахової літератури з означеної теми визначено, які головні дослідження кінця ХХ ст., які присвячені архітектурному проектуванню видовищних будівель і споруджень, розглядалися такими науковцями, як: Пауль Боде, Ернст Брундіга та Курт Мілтеа [4], С.Г.Змеул і Б.А. Маханько [1], М.Р.Савченко [6], В.В.Савченко [5], В.В.Адамович, Б.Г.Бархін і В.А.Варежкін [2].

Соціальне та містобудівне значення й основи проектування суспільних будівель і споруд, їх конструктивні системи, інженерно-технічне оснащення, економіку проектування й у цілому архітектурно-композиційні рішення розглядають В.В.Адамович, Б.Г.Бархін, В.А.Варежкін у книзі “Архітектурне проектування суспільних будівель і споруджень” [2]. Широко висвітлені функціональні особливості й архітектурно-будівельні стандартизації суспільних будівель і видовищних споруд. Проблему сприйняття багатофункціональної архітектури досліджували такі автори: Н.Н.Кир’янова, Р.Ортнер, Ю.Б.Борев, М.Г.Бархін.

У книзі М.Р.Савченко “Зал і видовище: Умови видимості. Кінозали, театральні, концертні, спортивні зали й арени. Функціональна форма. Критерій комфортності” широко висвітлені типологічні характеристики залів для глядачів, сформована теорія, представлено розгорнутий опис функціонального відношення видовищного й глядацького простору, проведено експериментальне дослідження комфортності сприйняття видовищ різних жанрів [6]. Також сформульований принцип проектного нормування форми на основі функціонального критерію.

Головні завдання й питання, що виникають при будівництві або реконструкції кінотеатрів, охарактеризували Пауль Боде, Ернст Брундіга, Курт Мілте в книзі “Сучасні кінотеатри” [4]. Порушені питання про аспекти планування кінотеатрів, вибір місця розташування кінотеатру, обладнання й устаткування різних приміщень, технічні й виробничі підсобні приміщення, реконструкція існуючих кінотеатрів, вистава про “кінотеатр майбутнього”.

Сьогодні в Україні прослідковується тенденція зростання потреби в будівництві кінотеатрів на світовому рівні, що зумовлено сучасним розвитком індустрії кіно. Вивчення літератури з теми дослідження показало, що існуюча теоретична база проектних норм, типологічних, акустичних, технологічних характеристик і функціональних особливостей видовищних споруд визначена ще за радянських часів, починаючи із 60-х років ХХ століття. Але немає наукових праць, які б дослідили формування внутрішнього простору кінотеатрів, адже візуальна й естетична складові є невід’ємною ланкою створення цілісного образу. Особливо гостро це питання стоїть у вирішенні інтер’єру глядацького залу – приміщення видовищної споруди, яке має найбільше функціональне навантаження. Тому вивчення цієї проблеми становить наукову цікавість.

Мета роботи – дослідити та систематизувати засоби й прийоми внутрішнього облаштування глядацького залу кінотеатрів 60–80-х рр. ХХ ст. у період, коли було остаточно сфор-

мовано теоретичний і нормативний фундаменти проектування та формування інтер'єрів видовищних споруд.

У композиції кінотеатру найважливіша роль належить залу для глядачів – функціональному й композиційному ядру видовищної споруди. Побудова залу значною мірою визначає об'ємно-планувальне рішення об'єкта в цілому. Виважене та доцільне обладнання приміщення організовує комфортабельне розміщення глядачів, гарну акустику й повну видимість екрана без відчутних викривлень, а також забезпечує зручний вхід, розподіл по місцях і безпечну евакуацію глядачів. В основі формоутворення лежать умови кінопроекції й сприйняття зображення глядачами, що визначає побудову його розрізу й плану.

Центральним елементом глядацької зали є екран і сцена, що до нього примикає. Тому важливим є вирішення зони екрана, що допомагає глядачеві брати участь у дійстві на екрані, яке він сприймає як дійсність. Часто портал сцени, що використовується в театрі, є в кінотеатрі недоречним. І визначення “вікно в дійсність”, яке часто дається екрану й могло б виправдати наявність “рами”, у цьому разі здається невідповідним, адже глядач у кінотеатрі не просто дивиться на “дійсність”, що має місце у фільмі, а відчуває себе повністю включеним у цю дійсність (або принаймні мав би себе так відчувати) [4]. Отже, зал є, у певному сенсі, співучасником уявлення, і це його значення все більше зростає з тих пір, як у 60-х рр. об'ємний звук починає створювати “тривимірну об'ємну ілюзію”.

Оформляючи зал, слід виходити з того, що зона екрана, на якій відбуваються найрізноманітніші події, являє собою “ігровий майданчик”, не пов'язаний ні зі сценою, ні з лаштунками. Чим тісніший зв'язок між зоною екрана та іншим об'ємом зали, тим повніше злиття механічного процесу демонстрації фільму з колективним переживанням ілюзорної дійсності, тому стеля та підлога сцени повинні примикати безпосередньо до екрана.

У залі мають бути забезпечені безперешкодна видимість екрана й хороша чутність. Місцезнаходження обладнання та умови оптики й акустики повинні відповідати низці обов'язкових вимог, від яких рідко дозволяється відступати. Вихідним пунктом при плануванні зали є площа проекції, тобто екран, який, завдяки досягненням техніки 60-х рр., можна було збільшити до повної ширини приміщення. Розмір екрана визначається розташуванням місць для глядачів, а також максимальною шириною й довжиною зали, розміри якої обмежуються зоною видимості.

Екран знаходить своє продовження в сцені. Найчастіше можна побачити використання такого прийому, коли зона сцени продовжується в стінах і стелі у вигляді складок гармонії, які поліпшують акустичні якості приміщення та дозволяють регулювати реверберацію. Враження нескінченної далі, обмеженої тільки бічними стінами, створюється тоді, коли підлога й стеля зливаються непомітно із зоною сцени. Завіса сцени повністю перетворюється за допомогою проекційних променів, якими вона може бути забарвлена в будь-який колір або покрита візерунком.

Просторове сприйняття глядача, який сидить перед екраном, значно посилюється, якщо приміщення збільшує ілюзорні уявлення [5]. Вихідною точкою всіх архітектурних міркувань є при цьому правильний взаємозв'язок екрана й приміщення зали. Для кращого впливу картини вирішальним є не абсолютна величина екрана, а такий екран, розміри якого знаходяться в правильному співвідношенні з приміщенням. Краще враження від зображення, коли екран займає всю ширину фронтальної стіни зали. Бічні стіни необхідно пов'язувати з фронтальною стіною таким чином, щоб при відкритій завісі зображення займало весь її простір, а не було обмежене сценічним порталом і не відмежовувалося від решти приміщення. Як бічні стіни, так і стеля та підлога сцени повинні безпосередньо примикати до площини зображення, якщо не фактично, то хоча б візуально.

З точки зору акустики зали криві поверхні являють собою велику небезпеку. Завдяки таким поверхням, звук при відповідних умовах буде концентруватися у фокусних крапках або на фокусних лініях. Усі поверхні, що відбивають звук, слід сильно членувати й покривати звукопоглинаючим матеріалом. Структура кожного елемента облаштування визначає його поглинаючу здатність. Глядацька зала в ідеальному випадку мала би оформлятися заново для кожного фільму, що демонструється, але це вимога, яка навряд чи може бути виконана. Застосування змінних стінових елементів створює можливості для багатьох варіацій кольору й акустики

приміщення (звукопоглинання) [4]. Крім того, для психічного впливу на публіку вже в 70-ті роки архітектори починають користуватися світлом з його широкою шкалою світлових ефектів, тому що світло виключно підходить для того, щоб надати приміщенню характер, відповідний будь-якій програмі картин.

Існують різні підходи створення художнього образу зали для глядачів у кінотеатрі. Облаштування стін і стелі – об'ємний плацдарм для дизайнерських рішень. Це відноситься особливо до розчленованої стелі з розсіяним освітленням, яке вбудоване в уступах: при цьому можна однозначно полегшити приміщення, створивши ефект “паріння” стелі, завдяки натягнутому тенту, а строкатою мозаїкою на плафоні можна ілюзорно збільшити висоту приміщення.

Стіни, у свою чергу, теж дають необмежені можливості для оформлення. Облицювання стін може також візуально збільшити або зменшити приміщення. Відповідним оформленням стелі та стін можна досягти того, що великий зал для глядачів буде здаватися інтимнішим, коли мало глядачів, а невелике приміщення буде уявлятися більш об'ємним. Стіни зали для глядачів визначають значною мірою враження від приміщення. Але вони в жодному разі не є тільки декоративним елементом, а одночасно повинні задовольняти акустичні вимоги. Отже, конструкція стін у більшості випадків повинна відповідати необхідному часу реверберації. Для цього є два основних рішення: дуже розчленовані поверхні або порівняно гладкі поверхні з матеріалу, який сильно поглинає звук. Не останнє місце при вирішенні питання про вибір матеріалу й спосіб обробки поверхні (наприклад, горизонтальні чи вертикальні хвилі, складки, смуги й т. д.) займають пропорції приміщення (переважно довге, широке або високе приміщення) [1]. У дуже високих або дуже довгих приміщеннях у деяких випадках може знадобитися розташування складками (по висоті або довжині) різних матеріалів з різними звукопоглинаючими якостями [6]. Можна виділити такі способи обробки стін:

1. У невеликому кінотеатрі часто потрібна лише часткова обшивка поверхонь: дерев'яні бруски (однакової або різної ширини) дуже ефективні для акустики. Це дозволяє не перевантажувати невеликий інтер'єр, тим самим ілюзорно не зменшувати його об'єми, але урізноманітнити облаштування.

2. Обшивка стін з фанери на вертикальних дерев'яних планках з повітряною порожниною за нею. Це забезпечує кращі акустичні характеристики й ілюзорне збільшення висоти приміщення.

3. Використання оздоблювальних матеріалів у вигляді горизонтальних чи вертикальних складок дозволяє розширювати або звужувати розміри зали та варіювати її акустичні характеристики.

4. Пластмасова плівка, натягнута на дерев'яні рами, завдяки своїй формі сприяє всебічному розсіюванню звуку, і велика повітряна порожнина за нею є в цьому разі поглиначем.

5. Призми, що встановлені перед стіною, служать не тільки для поліпшення акустики, але в них розташовані також репродуктори й джерела відбитого освітлення. Це дозволяє урізноманітнити дизайн зали за допомогою великого кольорового спектра світла й створювати кожен раз нові цікаві рішення.

Двері в архітектурному відношенні повинні складати органічне ціле зі стіною; якщо структура стіни не допускає цього, то перед дверима вішається завіса під колір стін. Двері, установлені в невеликих уступах (у плані), зручні як щодо руху, так і тим, що мало помітні. Двері в гладкій поверхні стін можуть служити елементом оформлення.

Задня стіна зали для глядачів має відрізнитися від бічних стін своєю формою й кольором, адже після зони екрана, вона перша впадає в око при вході до зали [4]. Хоча глядачі, які звернені до екрана, не дивляться на неї, усе ж не можна нехтувати її оформленням. Чим менше зал кінотеатру витягнутий у довжину, тим більшою мірою задня стіна його повинна бути оброблена звукопоглинаючими матеріалами, що усуває відбиття звукових хвиль. На задній стіні знаходяться кінопроекційні вікна [5]. Вони мають бути включені в поверхню стіни таким чином, щоб не здавалися абсолютно архітектурно невиправданими й не порушували цілісне враження. Своєрідними є змінні стінові елементи. Вони складаються з обертових призм з різноманітно пофарбованими поверхнями, що створюють додаткові кольорові акценти в залі. Таким чином, як акустичні, так й естетичні умови можуть бути неодноразово та легко змінені й

притому з урахуванням “основного настрою” фільму, що демонструється. Застосування змінних елементів стіни створює можливості для зміни кольору й акустики приміщення.

У кінотеатрі стеля завжди виконує звукопоглинаючу функцію й здебільшого на ній встановлюють джерела освітлення. З метою поліпшення акустики зали використовують найрізноманітніші матеріали. Для невеликих приміщень, для залів з низькою стелею рекомендована звукопоглинаюча штукатурка. У більш великих кінотеатрах здатність штукатурки регулювати реверберацію або ж покращувати акустику недостатня, тому використовують дерев'яну обшивку, акустичні плитки з м'яких волокон, хвилясті поверхні [4].

Яскраво освітлена по периметру поверхня стелі ілюзорно збільшує висоту, тому такий принцип застосовується головним чином у низьких приміщеннях. Наприкінці 80-х рр. почала використовуватися кольорова підсвітка, що додатково дала змогу доповнити й урізноманітнити декор інтер'єру зали. Яскраво освітлені вути – плавне збільшення поперечного перерізу залізобетонних опорних конструкцій або таких, які перекривають проліт, поблизу від місця опирання – дозволяють плавно об'єднати облицювання стелі та стін. Часто приєднання стіни до стелі з криволінійними краями є проблематичним; вирішенням цього питання є використання світлових жолобів, які висвітлюють стелю або бічну стіну. Якщо лампи розподілені по поверхні стелі, то висвітлення її контурів зайве; завдяки наявності інтервалу між стіною й стелею, труднощі їх приєднання відпадають.

Стелі, що складаються із сильно розчленованих елементів, є не тільки дуже ефективними для акустики та декорування, але й допускають прихований монтаж репродукторів, запасного, аварійного й спеціального освітлення, а також пожежних сигналів або спринклерної установки [1].

Висновки.

1. Вивчивши та проаналізувавши фахову літературу з означеної теми, було визначено, що із 60-х до 70-х років ХХ століття було сформовано нормативну та теоретичну базу видовищних споруд, зокрема, кінотеатрів, яка з того часу на теренах колишнього СРСР не зазнала ніяких рішучих змін. Тому доцільно починати дослідження сучасних кінотеатрів саме із цього періоду.

2. Глядацький зал – це функціональне та композиційне ядро кінотеатру, яке визначає його об'ємно-планувальне рішення та відповідає за акустичні й зорові якості, комфортне розміщення та пересування глядачів.

3. Стіни зали є і декоративним елементом, і одночасно мають задовольняти акустичні вимоги. Застосування змінних елементів стіни створює можливості для зміни кольору й акустики приміщення (звукопоглинання). Задня стіна зали для глядачів повинна відрізнятися від бічних стін своєю формою й кольором. Виділено основні прийоми оздоблення стін.

4. Важливу роль у формуванні неповторного внутрішнього простору кінотеатру відіграє світло. Багату шкалу світлових ефектів, які можна змінювати відповідний до будь-якої програми, вдало використовують для посилення психічного впливу на публіку. Це надає глядацькому залу неповторний характер, адже вплив оформлення приміщення на глядача може бути повним лише тоді, коли його міняють для кожної нової програми, щоб підсилити ілюзії в глядачів.

5. Стеля виконує звукобірну функцію й у більшості випадків на неї встановлюють джерела освітлення. У статті було систематизовано головні декоративні та технічні засоби оздоблення стелі та прийому її сполучення зі стінами, що відповідають акустичним, функціональним та естетичним вимогам.

Подальше дослідження теми та її висновки можуть бути підґрунтям для проектування сучасних видовищних споруд. Використання основних результатів дослідження дозволить оптимізувати методику дизайн – проектування сучасних кінотеатрів.

1. Зеул С. Г. Архитектурная типология зданий и сооружений : учебник для вузов / Зеул С. Г., Маханько Б. А. – М. : Архитектура-С, 2004. – 240 с.
2. Архитектурное проектирование общественных зданий и сооружений : учебник для вузов / [В. В. Адамович, Б. Г. Бархин, В. А. Варезжин и др.] ; под общ. ред. И. Е. Рожина, А. И. Урбаха. – 2-е изд., перераб. и дополн. – М. : Стройиздат, 1984. – 543 с.
3. Державні будівельні норми України. Система стандартизації та нормування в будівництві. Основні положення. ДБН.А.1.1.-1-93 / М-во України у справах будівництва та архітектури. – К. : Укрархбудінформ, 1993. – 35 с.

4. Боде П. Современные кинотеатры / Пауль Боде ; пер. с нем. И. Л. Черня, М. В. Леонене ; [под ред. А. Я. Корнфельда, Б. П. Михайлова]. – М., 1964. – 112 с.
5. Савченко В. В. Многоцелевые зрелищные и спортивные залы / В. В. Савченко. – К. : Будівельник, 1979. – 168 с.
6. Савченко М. Р. Зал и зрелище. Условия видимости : кинозалы, театральные, концертные, спортивные залы и арены. Функциональная форма. Критерий комфортности / М. Р. Савченко. – М. : Изд-во ЛКИ, 2007. – 200 с.

В статье исследованы приемы и способы внутренней отделки зрительного зала кинотеатров 60–80-х гг. XX в.

Ключевые слова: кинотеатр, зрительный зал, сцена.

The article investigated techniques and methods of the auditorium theater interior of cinema halls in the XX century 60–80 years period.

Key words: cinema hall, auditorium, stage.

УДК 261.6

Богдана Тивонюк

ВИДАВНИЧА ТА КУЛЬТУРНО-ОСВІТНЯ ДІЯЛЬНІСТЬ ПОЧАЇВСЬКОЇ СВЯТО-УСПЕНСЬКОЇ ЛАВРИ У XVIII–XX СТОЛІТТЯХ

Стаття присвячена питанням культурно-мистецького значення діяльності Почаївського монастиря у XVIII–XX століттях. Розглянуто здобутки книговидавничої справи лаври. Висвітлено роботу навчальних закладів, зокрема, рисувальної школи. Відмічено участь у виставках художньої продукції майстерень монастиря та учнівських і вчительських робіт.

Ключові слова: лавра, майстерня, школа, виставка, книговидавничка, культурно-мистецька діяльність.

Упродовж тривалого часу історії України монастирі були вагомим чинником духовного розвитку суспільства: впливали на культуру, мистецтво та значною мірою на політичне й економічне життя регіонів свого зосередження. Одним із таких монастирів в Україні у XVIII–XX ст. була Свято-Успенська Почаївська лавра.

Нині, коли активно здійснюються дослідження художньої спадщини минулого, актуальним є питання ролі Почаївського монастиря в культурному житті краю та його впливу на розвиток мистецтва в регіоні.

Дослідженню історії Почаївської Свято-Успенської лаври присвятили свої праці Амвросій (Лотоцький) [1], А.Хойнацький [24], І.Огієнко [15], В.Левицький [12], І.Дубилко [7]. З-поміж останніх досліджень і публікацій заслуговують на увагу роботи П.Ричкова та В.Луца [18], Г.Чернихівського [22], у яких висвітлюються питання історії й мистецької спадщини монастиря.

Сучасні історики та науковці все частіше акцентують увагу на тому, наскільки суттєве значення має діяльність православних монастирів у галузі освіти, культури, книгодрукування, мистецтва тощо. Важливість лаври як культурно-освітнього та мистецького центру відзначають такі дослідники, як В.Рожко [19; 20], С.Лук'яненко [13], В.Дудар [8], О.Булига [3], Д.Кепін [10].

У збірнику матеріалів міжнародної наукової конференції “Почаївський монастир в контексті історії та духовності українського народу” (1995) [17] порушуються питання ролі Почаївського монастиря в історії культури України такими науковцями, як Л.Бойцун, А.Гудима, А.Ханас, В.Климов, Б.Лабінський, І.Петрів, А.Марушкевич, І.Мозговий, Б.Хаварівський, Т.Горбаченко, В.Лубський та іншими. А.Гудима також активно працює над цією темою, свідченням чого є книга “Почаївський монастир в історичній долі українства” (2003) [5].

З останніх досліджень вагомою є робота О.Панфілової “Мистецьке життя Кременеччини 20–30-х років XX століття”, де авторка детально описує види художніх робіт майстерень Почаївського монастиря в зазначений період і відмічає його значну мистецьку функцію, важливу роль у розвитку народної освіти [16, с.31].

Вивчення цього питання є неможливим без документів фонду “Духовний Собор Почаївської лаври” (ф. 258, оп. 1–3), у яких зафіксовано значимі події в житті релігійного центру.